

Vrouwen in de bijstand krijgen het steeds moeilijker: huismoeders belanden in de goot (1988)

Sieth Delhaas

Hervormd Nederland, 16 april 1988

Huisuitzettingen, één kamer verwarmen, lenen bij familie. Vrouwen in de bijstand, die met moeite de eindjes aan elkaar kunnen knopen. Nog even en mensen met een uitkering worden gehuisvest in tehuizen. Bericht van de rafelrand van de samenleving.

Inleiding

Minister-president Lubbers heeft een brief ontvangen, vergezeld van ruim 1300 handtekeningen, en geschreven door vier vrouwen werkzaam bij kerkelijke instanties. De schrijfsters willen daarmee de eenvrouwsactie ondersteunen van Nel de Nooij uit Apeldoorn, die bedreigd wordt met huisuitzetting. Hoewel de flat voor deze 'bijstandsvrouw' niet behouden kan worden, hopen de 'kerkvrouwen' door hun brief de aandacht van de publieke opinie en het parlement te vestigen op de sterke stijging van de woonlasten, waarvan met name mensen met een minimumuitkering het slachtoffer worden.

Huisuitzettingen en dreigende huisuitzettingen zijn geluiden die steeds meer worden gehoord. Het aantal daklozen is vorig jaar in Nederland verdubbeld en het gaat allang niet meer om de psychosociale gevallen zoals ze er altijd al in elke samenleving zijn geweest. Nieuwe groepen, zoals jongeren en vrouwen met kinderen, zien zich door de gevolgen van het sociaaleconomische overheidsbeleid afglijden in de stroom van daklozen en thuislozen. Tekenend voor de overheidszorg voor dit probleem is dat niemand, ook de Nationale Woningraad die in januari nog een rapport hierover schreef, het juiste aantal weet. De schattingen variëren van 20.000 tot 100.000.



Mechanismen

Lisette Durenkamp, consulente maatschappelijk activeringswerk van de hervormde kerk in Gelderland, die de brief aan Lubbers mee samenstelde: 'Aan het geval van Nel de Nooij zie je hoe de mechanismen werken. Iemand met huurschulden wordt geadviseerd een goedkopere woning te aanvaarden. Van een duurdere woning mét huursubsidie komt men dan in een goedkopere woning, waarbij de subsidie grotendeels wegvalt. Bovendien zijn goedkopere woningen doorgaans slecht geïsoleerd, waardoor de stookkosten veel hoger uitvallen. Dat de

woning goedkoper is levert de huurder dus niets op. Er wordt bezuinigd in het voordeel van de schatkist.

Een andere vrouw, die het schuldenprobleem zag aankomen, is verhuisd van een nieuwbouwwoning met centrale verwarming naar een afschuwelijke flat met betonrot. Ze woont met plastic voor de ramen om de kieren te dichten. Ze stookt een kachel in één kamer. Dat is haar besparing. Ze levert dus comfort in waarop in ons land iedereen recht zou moeten hebben. Ik zie op mijn werk, dat mensen zich op allerlei terreinen niet meer staande kunnen houden. De verpaupering wordt zichtbaar. Wij willen het niet meer laten gebeuren dat mensen uit hun huizen worden gezet’.

Gettoïsering

Waar komen de gedupeerden vervolgens terecht? Martha Reining van het Landelijk steunpunt *Vrouwen in de Bijstand* bevestigt, dat de gettoïsering al in volle gang is. ‘Je kunt rustig stellen, dat er druk op mensen wordt uitgeoefend om naar een goedkopere behuizing om te zien. En die druk is groter als je je geld via een uitkering krijgt. De mensen proberen zoveel mogelijk in hun behuizing te blijven omdat verhuizen geld kost dat niet hebben. Maar door die hoge woonlasten komen ze onvermijdelijk ook in de schulden terecht. In bepaalde gemeenten zijn er eenvoudig geen goedkope huizen. Je hoort van alle kanten van huisuitzetting, maar exacte gegevens ontbreken.’

Als er schulden zijn wordt er gesaneerd. Dat houdt in, dat de sociale dienst de vaste lasten overneemt en je alleen wat geld in handen krijgt om van te leven. In crisissituaties, als er echt huisuitzetting dreigt, worden mensen voor ons onvindbaar. De officiële hulpverlening komt dan in actie, maar die heeft zelden oog voor de structurele kanten. Vandaar dat men nooit achter de juiste cijfers komt. Ook vrouwen worden dakloos, maar je weet niet waar ze blijven. De informatie stopt.’

Marjon Piepers, actief in het Comité vrouwen in de Bijstand in Groningen, begon zes jaar geleden met een huur van f 197. Door huurverhogingen en huur- subsidieverlaging is haar huur nu opgelopen tot f 302 per maand. ‘Hier in Beyum, een wijk van Groningen, zitten veel uitkeringsgerechtigden. En je weet, als je hier eenmaal zit kom je er nooit meer uit. Als comité zijn we landelijk wel bezig met protestacties tegen de woonlasten, maar de onvrede onder niet-actieve mensen komt niet naar buiten.

De mensen gaan eerder naar reguliere hulpverleningsinstanties. Zodoende blijven er te veel dingen onder de oppervlakte. Omdat er in deze provincie maar twee comités zijn krijg ik veel telefoontjes voor hulp. Veel vrouwen in de dorpen zijn bang voor de sociale dienst. Ze weten ook niet voldoende wat hun rechten zijn. Het enige advies dat ik ze kan geven is: richt een comité op. Maar de angst wint het meestal. Vrouwen zijn te veel op de individuele toer. Ze zien alleen hun eigen probleem: als je daar maar uitkomt. Maar zo kom je nooit tot een structurele verandering.’ Hetzelfde geluid laat Hetty van de Worp, opbouwwerkster in Leeuwarden,



horen: 'Vooral op de dorpjes en het platteland hebben we weinig zicht. Sinds kort hebben wij vanuit de bijstandscमितés, waaraan ik als begeleidster ben toegevoegd vanuit de gemeente Leeuwarden, het Fries platform vrouwen in de bijstand opgericht. We willen proberen vrouwen van het platteland bij elkaar te krijgen.

In Leeuwarden zijn bepaalde woningen voor mensen met een uitkering al niet meer beschikbaar, vanwege de huursubsidiegrens die in 1986 is vastgesteld. De comités zijn inderdaad bang voor gettovorming. Het probleem is, dat je in zo'n stad maar met negen vrouwen actief bent. Daaromheen zijn er wel vrouwen die de themabijeenkomsten en de cursussen volgen, maar te veel durven niet'.

Ook in Leeuwarden werden in zeer dure huurwoningen van f 900 per maand, die meestal door achteraf ligging niet in trek waren, bijstandsvrouwen met huursubsidie geplaatst. Van der Worp: 'Zulke vrouwen komen onherroepelijk in de problemen. Je weet ook nooit welk belang er heeft meegespeeld in het verleden om vrouwen in zulke woningen te plaatsen. Was het ten behoeve van de woningbouwcorporatie of de particuliere verhuurder?'

Huizen verpauperen

Het schuldensaneringsplan van de gemeente Rotterdam gaat ervan uit mensen goedkoper te laten wonen. Gerard Oude Engberink, hoofd sociaalwetenschappelijke afdeling van de Sociale Dienst, bevestigt dat vooral alleenstaande vrouwen met kinderen de meerderheid vormen van de groep mensen met schulden. Hij zegt: 'De intentie van het goedkoper wonen is niet uitvoerbaar want er zijn niet genoeg goedkope woningen. Als wij die hadden zou er zeker druk worden uitgeoefend op de mensen.

Rotterdam is in dat opzicht geen haar beter dan andere gemeenten. We hebben wel krotten, maar die worden in het kader van de stadsvernieuwing opgeruimd. Als je daarna f 100 tot f 200 meer wilt betalen, kun je in het centrum terugkomen. Maar dat kan met die nieuwe huursubsidiereregeling voor de meeste mensen niet meer.

De gemeente wil voorkomen, dat er bijstandgetto's ontstaan.



In het verleden is er te veel gebouwd met het oog op toenemende welvaart. In sommige wijken bedragen de huren f 500 tot f 900. De leegstand daar is weggewerkt door er mensen met huursubsidie te plaatsen. Als de huren omhoog gaan en de subsidie omlaag, zoals nu, bijt dit op zich aardige beleid in z'n eigen staart.

Mensen blijven in die hoge huur hangen, met het gevolg dat de woningen verpauperen. Bijstandsvrouwen zijn vaak te moe om zich nog te verweren tegen alles wat op hen afkomt. De tuinen worden verwaarloosd, ze staan alleen voor de opvoeding van de kinderen en de voortdurende zorg om het geld; ze kunnen de listen niet meer verzinnen om voor ieder probleem een oplossing te bedenken. Als je de papierberg alleen al ziet waarin die mensen terechtkomen. Daar komen ambtenaren zelfs niet meer. Wij slagen erin deze mensen nog drijvende te houden, maar we zeggen erbij: een halve meter onder de waterspiegel'.

Stadsverwarming

Heel wat sociale diensten blijken met hun beleid erop gericht te voorkomen dat mensen verder afglijden. Het inzicht groeit, dat veel mensen buiten hun schuld in de bijstand komen. Oude Engberink: Het gemeentelijk energiebedrijf heeft in onze stad nog voor een speciale noodtoestand gezorgd. Er werd stadsverwarming ingevoerd. Men wist niet hoeveel dat zou gaan kosten. Rekeningen werden niet rondgestuurd. Plotseling kregen de mensen rekeningen van zeven- tot tienduizend gulden. Zo worden geldproblemen ook veroorzaakt door een slechte incasso. Je kunt van mensen met een bijstandsuitkering niet verwachten dat ze f 200 per maand opzij leggen, zonder dat ze rekeningen krijgen. Ze kunnen hun geld wel voor iets anders gebruiken.'

Oude Engberink heeft weinig hoop op de toekomst wat de goedkopere woningbouw betreft in zijn stad, waar de helft van de bevolking moet rondkomen van een minimuminkomen. Hij stelt dat de sociale woningbouw terugloopt, terwijl de particuliere woningbouw toeneemt. 'Voorheen werden aan de rand van een wijk een paar mooie villa's gebouwd en in het midden de woningwetwoningen. Maar het midden wordt steeds kleiner. Woningen zijn koopwaar geworden. Particulieren willen er gewoon aan verdienen. Het doel is, zeker bij dit kabinet: privatiseren. Mensen moeten zelf maar zien hoe ze een dak boven hun hoofd krijgen. Woningbouw wordt overgelaten aan privébeleggers met hun belangen.

Het woningbouwvraagstuk is een variant op een veel groter vraagstuk. Er komt een steeds grotere groep huishoudens, die schaarse diensten als banen en huizen niet meer kan krijgen. Men kiest in Den Haag voor de gevulde portemonnee. Lubbers zegt het zelf met zoveel woorden: het economisch herstel heeft voorrang. Later komt dan de zorg voor het andere wel wee.'

Maar of er een later is? De initiatiefgroep *Vrouwen en woonlasten*, waarin participeren het *Nederlands centrum voor democratische burgerschapsvorming* en het *Provinciaal steunpunt vrouwenemancipatie* te Utrecht, heeft onlangs een studiedag gehouden met als veelzeggende titel: 'Mevrouw betaalt de rekening'. De dag was gericht op hulp- en dienstverlenende instanties, landelijke en lokale overheden, woonlastencomités en vrouwenorganisaties.

De groep wil aantonen, dat er 'later' niets zal veranderen, want men vindt, dat de woonlastenproblematiek 'sekspecifiek' is. Niet alleen omdat het bij de woonlastenproblematiek veelal om vrouwen gaat met lage inkomens en dus schulden, maar omdat vrouwen op een bijzondere manier worden aangesproken als het om een huishouden met schulden gaat. Zij bestieren veelal de huishoud- economie. Zij worden als eersten geconfronteerd met een dalend besteedbaar restbedrag. Het wordt tot hun verantwoordelijkheid gerekend het huishouden te runnen. Het lijkt een bijna persoonlijk falen als het budgetterings- en bezuinigingsproces niet naar behoren lukt. Maar, zo schrijft de groep in een studie, de woonlasten- en schuldenproblematiek is een gevolg van het afwentelen van financiële en organisatorische problemen van de rijksoverheid op het huishouden. Een mening, die zij toelicht in een uitgebreide analyse.

Ook de vorig jaar afgetreden directeur van de Haagse Sociale Dienst keert zich in 'Sociaal Bestek' met verwijten naar het rijk: 'De weigering van de staatssecretaris om armoedeonderzoeken te doen is diep treurig. De verantwoordelijke departementen negeren, hoe ernstig dit probleem voor de komende jaren is'.

Eigen schuld

Annet Steenhuizen juriste bij het bureau rechtshulp in Groningen, heeft de ervaring dat de publieke opinie zich juist steeds meer keert tegen de mensen die financieel in de problemen raken. 'Je hoort nu veel meer: echtscheiding? Eigen schuld. Bijstand? Eigen schuld. De problemen worden ten onrechte eenzijdig op die groep afgewenteld. Gesaneerd wonen neemt hand over hand toe. De vraag is, vooral als mensen al langer in de bijstand zitten, wat hebben ze voordien al aan besparingen gedaan om dat dak boven hun hoofd te houden? Maar dat komt niet boven water. Het beste voorbeeld vind ik, als het gaat om het ontkennen door de overheid van dit soort problemen, de eigen bijdrage van f 1030 schoolgeld die de minister van onderwijs heeft ingesteld. Men dacht, dat er heel wat leerlingen van school zouden worden gestuurd. Maar het viel mee. Wat zegt de minister? 'Geen probleem dus!' Maar hij weet niet wat ouders intussen hebben gedaan om dat geld bij elkaar te krijgen: leningen gesloten, bij familie aan geklopt, nog meer gekort op voedsel en kleding. Zo gaat het met de woonlasten precies eender. Wat ik voor oplossing zie?

De Graaf moet verdwijnen. Maar ja .Als bureau rechtshulp gaan we er al jaren welgemoed tegenaan en dan zie je dat cliënten voor wie je je inspant om ze uit de ellende te houden bij een verkiezing stemmen op dit soort bewindslieden. Dat vind ik schokkend'.

Jongere zwervers

'Armoe is meer dan een centenkwestie alleen', vindt Oude Engberink. 'Mensen gaan hun gedrag aanpassen'. Ze zijn zelfs al snel niet meer in staat de kansen te grijpen die ze aangeboden krijgen. Die ontwikkeling is al in volle gang. Daklozen zijn in een stad altijd een normaal verschijnsel geweest. Het waren vrijwel altijd mannen met alcoholproblemen of psychiatrische gevallen. De laatste jaren zag je de leeftijd van zwervers omlaag gaan door heroïneverslaving. Maar nu komen ook vrouwen die tot voor kort nog brave huismoeders waren, op straat terecht. Het schot tussen de groep zwervers en de 'brave burgerij' is in onze tijd doorlaatbaar geworden. De Sociale Dienst probeert wel in te grijpen wantje laat niet gauw mensen in de goot liggen.

Wat je ook ziet gebeuren, is dat kinderen weer een investering worden. Een bijstandsvrouw alleen krijgt zo'n f 1.000 per maand. Heeft ze een kind, dan krijgt ze f 1350,-. Zo'n kind houdt je langer weg van het afglijden in schulden. Bovendien geeft een kind status en dagvulling. Deze ontwikkeling berust op meer dan toeval. De rafelrand van onze samenleving krijgt een eigen sociale orde.

Ik heb duizend huishoudens in onze stad bezocht en er is een duidelijke aanwijzing, dat dit de harde cultuur van de onderkant is. Brave huismoeders gaan bijklussen. Ze nemen weer een werkhuis. Een oude term die terugkomt. Tegelijkertijd hebben ze angst voor de Sociale Dienst, want wat ze doen druist in feite in tegen hun principes. Dat is voor beide partijen frustrerend. En intussen heeft de regering alleen interesse in macro-getallen. Ze luistert alleen als Albert Heijn en V & D beginnen te huilen als er koopkrachtverlies is'.

Hetty van der Worp probeert in haar opbouwwerk in Leeuwarden vrouwen zelf greep te laten krijgen op hun uitzichtloze situatie. 'Het eerste waarmee ik ben begonnen is de vrouwen bij elkaar te krijgen om te zien wat er leeft op het gebied van wonen en werkgelegenheid. Herintreding in het arbeidsproces van vrouwen concentreert zich alleen op de steden, niet op het platteland. De arbeidsplicht is op komst. Wat gebeurt er dan met bijstandsvrouwen? Wat

er van hogerhand aan cursussen komt sluit niet aan op de positie van deze vrouwen. Zij hebben bovendien geen geld voor cursussen en vaak geen arbeidsverleden. Het is een groep die overal buiten valt.

In de wijk De Meente in Leeuwarden, waar veel bijstandsvrouwen wonen en waar veel leegstand en veel criminaliteit is, heb ik een project 'vrouwen tegen de crisis' opgezet. Zij zouden samen antwoord moeten vinden op vragen wat ze in hun woonomgeving veranderd willen hebben. Doel is hen bewuster te maken. Te laten zien hoe het geld de wijk binnenkomt en greep te laten krijgen op de besteding daarvan'.

Lijkt dit niet al te veel op de plannen van zelfredzaamheid die de overheid zo graag ziet gerealiseerd? Van der Worp: 'Ik heb daar wel discussies over gehad met het Landelijk Steunpunt Bijstandsvrouwen. Maar ik vind, dat je moet zorgen, dat de vrouwen een eigen toekomstperspectief krijgen. Je kunt zelf best een stuk van de problemen opvangen, maar tegelijkertijd zal de overheid moeten zorgen voor datgene wat wordt gevraagd. Met zo'n bewustwordingstraining werk je aan een andere basis, die ook een andere overheid verlangt. Tot nu toe zijn het meestal heren geweest die in de wijk uitmaken hoe het gaat bij renovatie, hoe voorzieningen worden gefinancierd. Vrouwen moeten ook om die tafels komen te zitten, waar de belangen aan de orde komen en de onderhandelingen worden gevoerd. Ik weet best dat het lange-ademwerk is, maar het is wel de manier om bijstandsvrouwen uit hun uitzichtloze positie te halen.'

Begeleid wonen

Intussen schrijft de Nationale Woningraad (NWR) in zijn rapport van januari dat de woningbouwcorporaties ook een taak hebben bij de (her)huisvesting van dak- en thuislozen. Betekent dat, dat uitkeringsgerechtigden en vooral bijstandsvrouwen met kinderen in de toekomst gehuisvest gaan worden in tehuizen en begeleid-wonen gebouwen? Drs. J.G. van Harten, de schrijver van het rapport: 'Dat is wel een tendens waarvoor de NWR, de regering waarschuwt. De grote druk op de woonlasten leidt tot dit soort situaties, waardoor heel andere mensen tot de groep dak- en thuislozen gaan behoren. Je hoort die signalen ook van de thuislozenzorg. Ik sluit niet uit, dat tehuizen en begeleid-wonen-ruimtes voor veel mensen met een uitkering het toekomstbeeld worden, als er niets aan de woonlastendruk wordt veranderd.'